

L'ASSENTAMENT IBEROROMÀ DEL COLL BLANC (BELLPRAT, ANOIA)

per M. Carme Belarte, Jordi Hernández i Jordi Principal

1. Introducció

El jaciment del Coll Blanc està situat dins el terme municipal de Bellprat, a la comarca de l'Anoia, aproximadament a 3 km al sud-est de Santa Coloma de Queralt i a uns 3'5 km a l'oest del poble de Bellprat, a l'alçada del Km 2'9 de la carretera comarcal B-220 (Santa Coloma de Queralt-La Llacuna) (fig. 1). S'estén pel cim i el vessant de ponent d'un promontori, format per argiles blanquinoses, conegut popularment amb el nom de Coll Blanc. Des del turó, amb una alçada de 634 m sobre el nivell del mar, es domina visualment el començament de la vall del riu Gaià. La parcel·la on es troba el jaciment és propietat de la Sra. Mercè Enrich, a qui agraïm l'autorització per a dur-hi a terme els treballs arqueològics.

El jaciment ens el va donar a conèixer Jeroni Díaz, afeccionat local, durant la campanya d'excavació realitzada el 1995 al jaciment proper del Coll Roig, situat igualment dins el municipi de Bellprat (publicat al núm. 4 d'aquesta mateixa revista). En el moment de la seva descoberta, el jaciment presentava, en superfície, una concentració important de material arqueològic, consistent, en la seva major part, en ceràmiques ibèriques, essent especialment abundant a la part baixa del turó. Així mateix, al vessant sud hi havia alguns blocs de pedra, alguns dels quals semblaven formar part de murs, i d'altres havien estat clarament arrossegats per l'erosió, que ha estat molt forta en alguns indrets i ha originat torrenteres que han afectat notablement el jaciment.

Els treballs d'excavació es van centrar en aquest vessant sud, en el qual hem realitzat, fins ara, tres campanyes, dutes a terme els anys 1996, 1997 i 1998¹, respectivament, i se'n preveu una altra a executar el 1999. Aquests treballs han

¹Aquests treballs han estat subvencionats per l'Associació Cultural Baixa Segarra, de Santa Coloma de Queralt, i per l'empresa BERCONTRES.

Les campanyes d'excavació de 1996 i 1997 es van realitzar amb la col·laboració d'un grup d'alumnes de l'institut d'ensenyament secundari de Santa Coloma de Queralt, i la de 1998 amb un grup d'estudiants de la Universitat de Barcelona. Agraïm a Marc Llorac, Rosa Roig, Ester Mas, Marta Pontnou, Jordi Franquesa i Albert Palà la seva col·laboració desinteressada. Igualment, el nostre agraïment a Josep Maria Carreras i a Joan Ramon Rodríguez Ximenes, als quals, en molts aspectes, devem el bon funcionament d'aquest projecte.

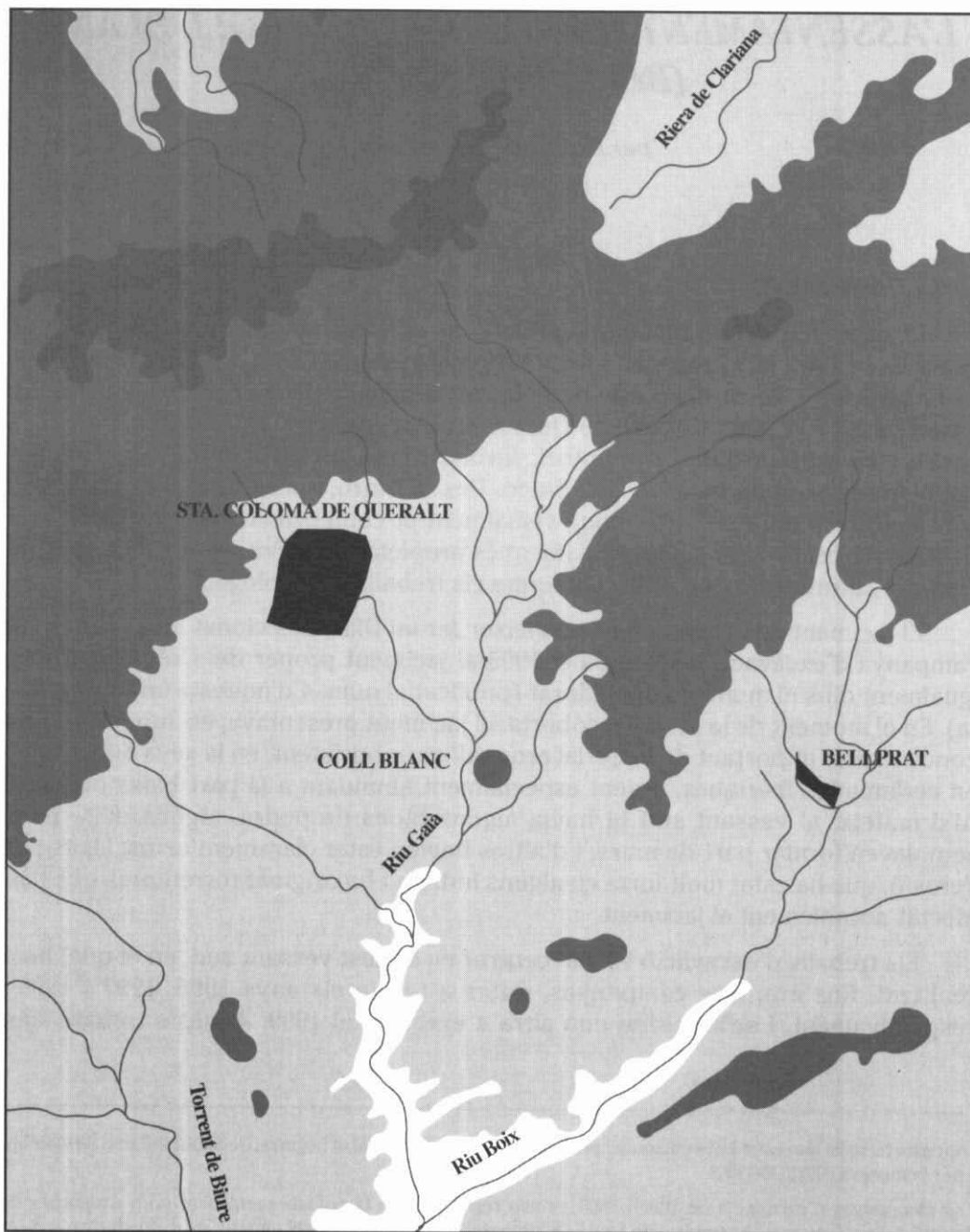

Fig. 1. Esquema topogràfic de la conca alta del riu Gaià, amb la situació del jaciment del Coll Blanc i amb indicació de les principals poblacions actuals.

permès d'identificar-hi la presència de construccions, que corresponen a un assentament de finals del període ibèric (s. II-I aC) així com a un edifici d'època tardoromana (s. III-V dC).

2. L'assentament ibèric

Per a aquesta fase, d'ocupació, hem pogut identificar tres habitacions, però sembla versemblant creure que n'hi havia hagut d'altres que han estat totalment destruïdes a conseqüència dels factors erosius, que ja hem esmentat. Aquest conjunt d'habitacions ve completat, al sudoest, per una claveguera, la situació de la qual indica, segurament, l'existència d'un espai obert (fig. 2).

2.1. Les habitacions

Les tres habitacions identificades, numerades com habitacions 1, 2 i 3, formen part d'un mateix edifici que va ser construït, segons sembla, en un mínim de dues fases. Tal i com veurem, tot sembla indicar que, en primer lloc, es va construir l'habitació 3, a la qual es van adossar les habitacions 1 i 2. Malauradament, en aquests moments disposem encara de molt poca informació sobre l'habitació 3. Descriurem, doncs, en primer lloc, les habitacions 1 i 2, que han estat excavades en la seva totalitat, i per últim esmentarem les dades que poseïm de l'habitació 3.

L'habitació 1 consisteix en un recinte de planta aproximadament rectangular (fig. 2), orientat en sentit nord/sud, amb unes dimensions de 5,6 per 2,65 metres i una superfície de 14,85 m². La paret més ben conservada era la situada al nord del recinte (UE 2)², que tancava per aquesta banda les habitacions 1 i 2. Aquest mur té una amplada entre 65 i 70 cm, i està format per blocs de pedra lleugerament cairejats de formes i mides molt diverses, entre els quals abunden les lloses planes. Cal esmentar la presència de grans blocs, superant els 80 cm de longitud. Està construït a base de col·locar les pedres més grans formant dos paraments (un d'interior i un altre d'exterior), amb reompliment de pedres més petites. Se'n conserven entre 7 i 8 filades, amb una alçada màxima de 85 cm. La filada inferior, que feia la funció de fonament, està formada per blocs d'aspecte més groller, gairebé sense retocar. Per la seva cara externa, el mur ha sofert una forta pressió dels agents erosius, de manera que ha cedit vers l'interior del recinte, en el sentit del pendent del turó.

Pel costat oriental, aquesta habitació era delimitada per un mur (UE 6), que es conserva tan sols en una longitud de 1,70 metres, havent-se perdut en la seva major part. Està fet amb blocs de pedra que, en general, eren de mida inferior a les

² Al llarg d'aquesta descripció, farem esment repetidament del terme «unitat estratigràfica» (abreujat UE). Considerem com a unitats estratigràfiques tant les capes de terra (o estrats) que identifiquem al jaciment, com els murs i altres estructures. A cada UE li correspon un número diferent, i són numerades des de l'1 fins a l'infinit. El núm. 1 correspon al nivell superficial que cobreix la sedimentació arqueològica del jaciment.

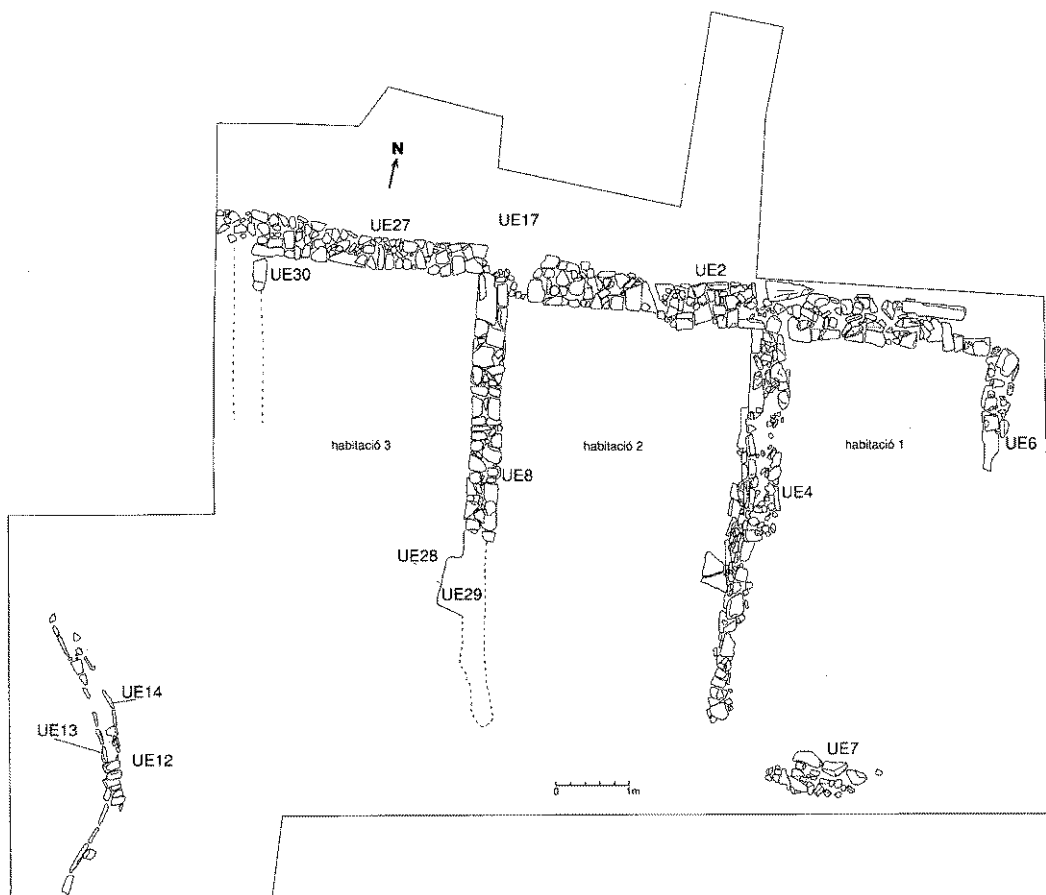

Fig. 2. Planta amb les estructures de la fase iberoromana del jaciment del Coll Blanc.

del mur que acabem de descriure, i hi predominen els blocs rectangulars i quadrats. La seva amplada màxima és d'uns 40 cm. No sabem si aquest mur separava aquesta habitació d'un espai obert, exterior a l'assentament, o bé d'una altra habitació no conservada, ja que en aquest punt l'erosió ha estat molt forta.

Pel costat oest, un tercer mur (UE 4) era una paret mitgera que separava l'habitació 1 de la 2. De 40 cm de gruix, aquesta paret es conserva en una longitud màxima de 3,20 metres, havent desaparegut en la seva meitat sud. Estava construïda de manera molt irregular, amb alternança de blocs de diverses mides, amb predomini de pedres mitjanes, especialment lloses primes, però amb alguna excepció, com una gran llosa de 90 cm de llarg. Tot i estar molt malmesa a causa de les abundants arrels que hi havia al damunt, se'n conservaven fins a 9 filades (amb una alçada màxima de 67 cm), al seu extrem nord.

Per últim, el mur que delimitava el recinte per l'extrem sud (UE 7), és el més fortament afectat per l'erosió. Només se'n conserva molt parcialment la primera filada, feta amb blocs de pedra de mides diferents, col·locats de forma irregular. De 60 cm de gruix, es conserva en una longitud màxima de 1,40 m (fig. 2).

L'interior de l'habitació era cobert per una potent capa de terra argilosa, de fins a 90 cm de gruix (UE 3), que contenia abundants lloses de pedra (fig. 3; fig. 4). Interpretem aquesta capa de terra com el resultat de l'enderroc del sostre i de les parets de l'habitació, que devien haver tingut una elevació de terra compactada (probablement, tàpia) sobre un basament de pedra. Aquest estrat contenia alguns carbons, fragments de ceràmica, una fusaiola i escassíssimes restes de fauna. Sota aquesta capa d'enderroc aparegué directament l'argila natural, que, retallada i aplanada prèviament a la construcció de l'edifici, devia formar el paviment. Les parets de l'habitació estaven construïdes directament sobre aquesta argila. A l'interior de l'habitació no s'hi va documentar cap llar de foc, ni tampoc altres estructures construïdes sobre aquest sòl.

Pel que fa a l'habitació 2, el seu estat de conservació era molt desigual tant pel que fa als murs com per la seva sedimentació interna. En primer lloc, la meitat sud ha estat doblement afectada per l'erosió i la vegetació; com a conseqüència, el sediment arqueològic en aquesta part de l'habitació era inexistent (fig. 3), i les argiles naturals estaven directament cobertes per una capa de terra vegetal, molt alterada per l'acció de les arrels. Per una altra part, en moments difícils de situar dins el temps, però amb posterioritat a aquesta ocupació d'època ibèrica, els murs oest i nord d'aquesta habitació van ser parcialment despedrats, sens dubte per tal de reaprofitar-ne la pedra per bastir altres construccions.

Malgrat tots els problemes de conservació descrits, l'excavació d'aquesta habitació ha proporcionat informació suficient com per deduir-ne les dimensions aproximades del recinte i per conèixer la tècnica de construcció dels murs.

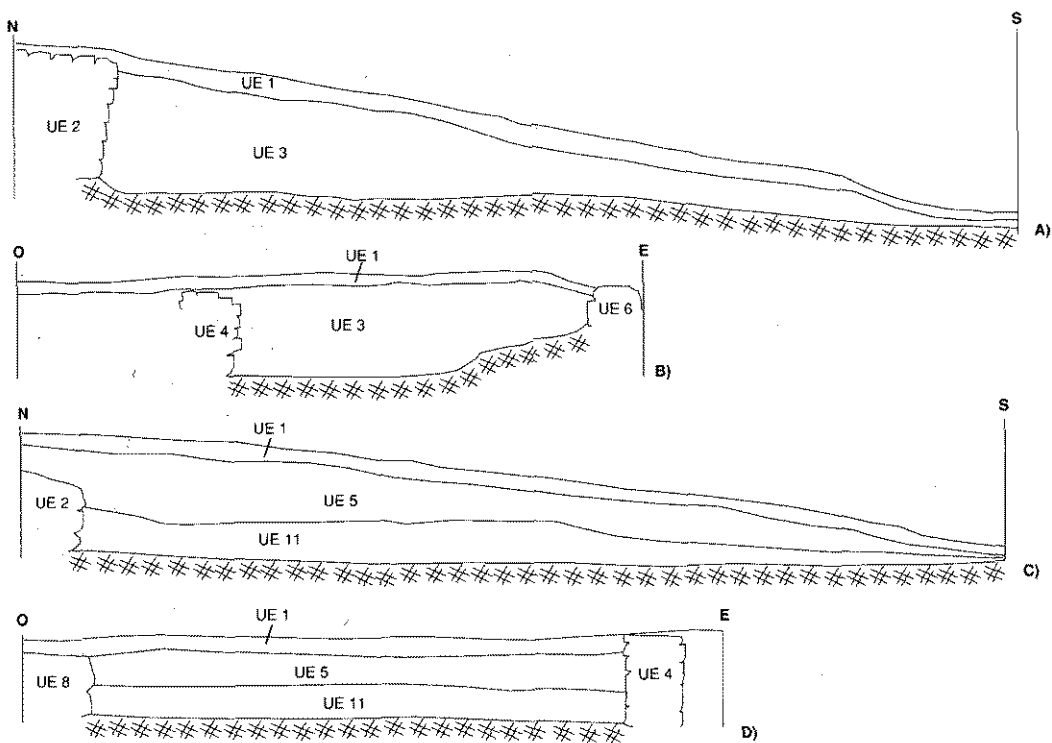

Fig. 3. Seccions de les habitacions 1 i 2, amb indicació de la posició estratigràfica de les diferents UE esmentades al text: A) Secció longitudinal (nord-sud) de l'habitació 1; B) Secció transversal (est-oest) de l'habitació 1; C) Secció longitudinal (n-s) de l'habitació 2; D) Secció transversal (e-o) de l'habitació 2. Les dues seccions longitudinals permeten observar l'efecte de l'erosió a la part sud del jaciment.

Fig. 4. Vista des del nordest de l'enderroc de l'habitació 1 (UE 3).

Començant per les dimensions, aquesta habitació tenia, almenys a la seva meitat nord, una amplada de 3,40 metres. La longitud no es pot conèixer amb exactitud, ja que el mur sud no s'havia conservat. No obstant, si considerem que, com sembla lògic, aquest mur devia ser una prolongació del mur sud de l'habitació 1 (U.E. 7), obtenim una longitud aproximada de 6 metres i una superfície de 20,4 m². Seria, per tant, una mica més gran que l'habitació 1.

Quant a la tècnica de construcció de les parets, cal dir que és idèntica a la que es va emprar per a les parets del recinte 1 (fig. 5). De fet, el mur nord del recinte (U.E. 2) va ser construït com a una unitat i utilitzat com a paret de tanca per a les dues habitacions. Com a conseqüència del despedrament parcial que havia sofert, aquest mur es conservava molt desigualment pel que fa a l'alçada. Així, en el seu extrem est tenia un màxim de 6 filades, mentre que, a la part on havia estat despedrat, només se'n conservaven 3 (fig. 6). Quant al mur oest (UE 8), està compost per grans blocs alternant amb pedra petita, i té una amplada mitjana de 40 cm. La paret est d'aquesta habitació (UE 4) és mitgera amb l'habitació 1, i ja ha estat descrita. Per últim, com hem dit, el mur sud del recinte havia estat destruït totalment a causa de l'erosió.

L'interior de l'habitació estava reomplert d'una capa de terra procedent de la destrucció dels murs. Aquest enderroc (UE 5), com el de l'habitació 1, consistia en una capa de terra argilosa (d'un gruix màxim de 40 cm) que contenia una gran quantitat de lloses de pedra, procedents sens dubte de l'esfondrament de les parets del recinte. Aquest estrat recobria una segona capa d'enderroc (UE 11) (fig. 6; fig. 3), d'un màxim de 25 cm de potència, diferenciada de la primera per la disminució en la freqüència d'aparició de pedres i formada per una capa de terra argilosa groc-gris amb carbonets. Aquesta segona capa d'enderroc de parets recobria un nivell de paviment format per l'argila natural, retallada i aplanada a fi i efecte d'ésser utilitzada com a sòl (UE 21). La presència d'aquestes dues capes d'enderroc, una amb més pedra i una altra de més terrosa, recolzaria la hipòtesi d'una paret construïda amb dues tècniques i materials diferents. La part superior dels murs, feta de terra, va ser la primera en esfrondar-se junt amb el sostre, segurament fet d'elements vegetals i fang, i per tant, les seves restes estaven directament sobre el sòl de l'habitació, mentre que la part inferior, que s'ha conservat, és feta amb pedra.

De la mateixa manera que a l'habitació 1, un cop excavat completament aquest recinte no es documentaren restes de llars, banquetes, mobiliari o altres estructures domèstiques directament sobre el nivell de sòl.

Per últim, l'habitació 3, identificada en la darrera campanya, només ha estat delimitada en part i no ha estat totalment excavada, ja que se li superposa un edifici d'època tardoromana (l'edifici A) (fig. 2; fig. 8), l'excavació del qual es va iniciar el 1998. Un cop finalitzada l'excavació d'aquest edifici A (prevista dins l'any 1999) es podrà dur a terme l'excavació de l'habitació 3.

Fig. 5. Vista des de l'oest de les habitacions 2 i 1, un cop excavades.

Fig. 6. Vista des del sud de l'habitació 2, un cop excavada l'UE 5 (s'observa la superfície de la segona capa d'enderroc, UE 11). Al fons, el mur UE 2, que ha estat despedrat en la seva meitat oest.

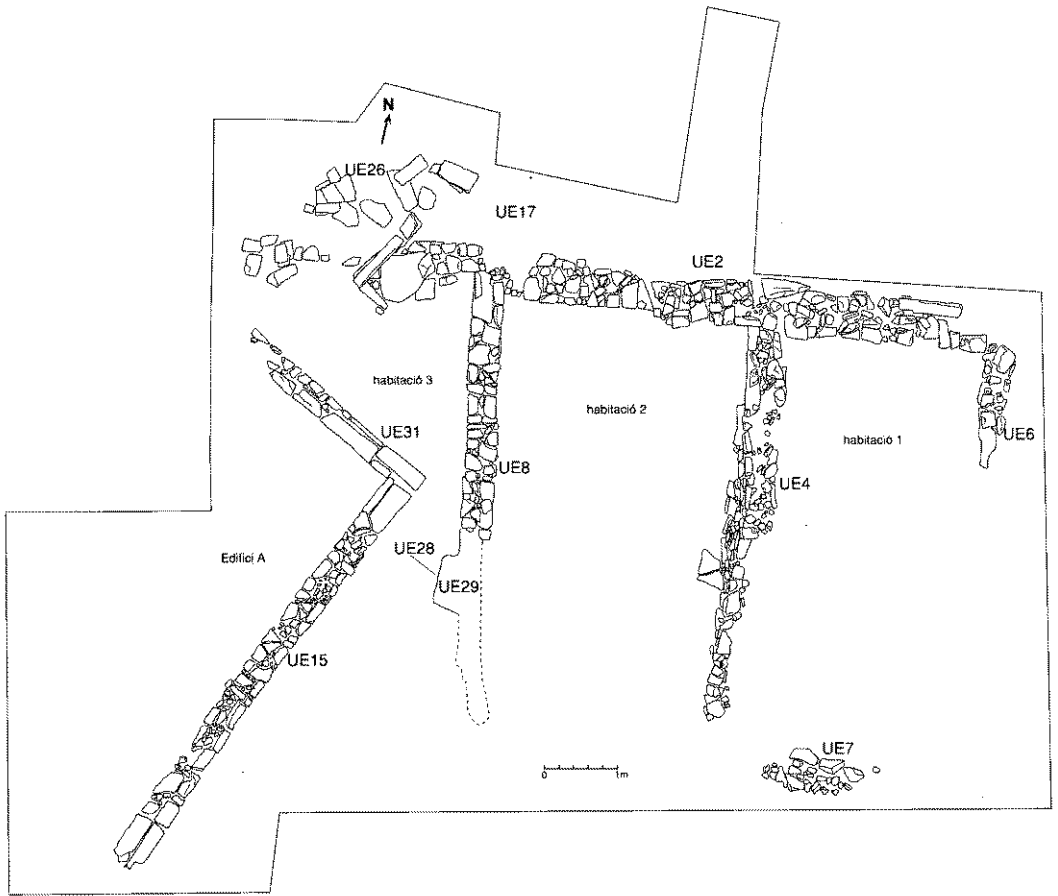

Fig. 8. Planta amb les estructures corresponents a la fase tardoromana del jaciment del Coll Blanc.

El que podem dir de moment sobre aquesta habitació és que el mur de tanca per la seva part nord (UE 27) no és una continuació del mur septentrional que tancava les habitacions 1 i 2 (UE 2), tot i seguir-ne la mateixa orientació. Es tracta d'un mur més estret, d'una amplada d'entre 40 i 60 cm (enfront dels 60-80 cm de la UE 2), i fet amb una tècnica constructiva diferent, a base de pedra petita i poques lloses, mentre que tots els murs de les habitacions 1 i 2 estan realitzats amb predomini de lloses i blocs. Tot sembla indicar que aquest mur seria el més antic dels documentats fins al moment, i que les habitacions 2 i 1 s'adossarien, posteriorment, a l'habitació 3. Desconeixem el lapse de temps que transcorre entre les dues fases constructives a què ens hem referit, tot i que esperem que l'excavació de l'habitació 3 ens permeti d'aclarir aquest punt.

2.2. La claveguera

Aquest conjunt de construccions d'època ibèrica és completat per les restes d'una claveguera, identificades a l'oest de les habitacions descrites, i consistents en dues fileres paral·leles de lloses petites col·locades verticalment (U.E. 13 i U.E. 14), la més ben conservada de les quals, a l'oest (U.E. 13), seguia un traçat curvilini. Entre aquestes dues fileres hi havia una distància aproximada de 15 cm. En el punt on el traçat de la claveguera girava, hi havia col·locades unes lloses de dimensions mitjanes (20 per 10 per 4 cm) recolzant, planes, sobre les dues fileres abans esmentades, i formant la coberta de la claveguera (fig. 7; fig. 2).

Situat en la cota més baixa del pendent, aquest dispositiu devia estar destinat a l'evacuació de les aigües residuals. La seva presència suggereix que aquest indret era un espai descobert, probablement relacionat amb les habitacions que acabem de descriure, segons indica la datació proporcionada pels materials recuperats al seu interior.

3. L'ocupació d'època tardoromana: l'edifici A

A banda de les habitacions descrites, i que correspondrien a una ocupació situable cronològicament dins el període ibèric tardà (s. II-I a.C.), cal esmentar la presència d'una construcció d'època tardoromana (s. III-V d.C.), l'estudi del qual no ha pogut ser encara completat.

La construcció a què ens referim està situada a l'oest de l'habitació 2 i orientada NE-SW. Només en coneixem, fins al moment, dos murs en angle recte: un mur NE-SW (UE 15), conservat en 6,75 m, i un altre NW-SE (UE 31), identificat en 3,10 m (fig. 8; fig. 9). Estan fets amb predomini de grans blocs ben tallats i encaixats, amb reompliment de pedra petita. L'estructura formada per aquests dos murs es superposa parcialment a la sedimentació interna de l'habitació 3, la qual ha estat considerablement alterada per aquesta construcció posterior. Els treballs d'excavació, però, encara no han assolit la identificació completa dels límits d'aquesta construcció.

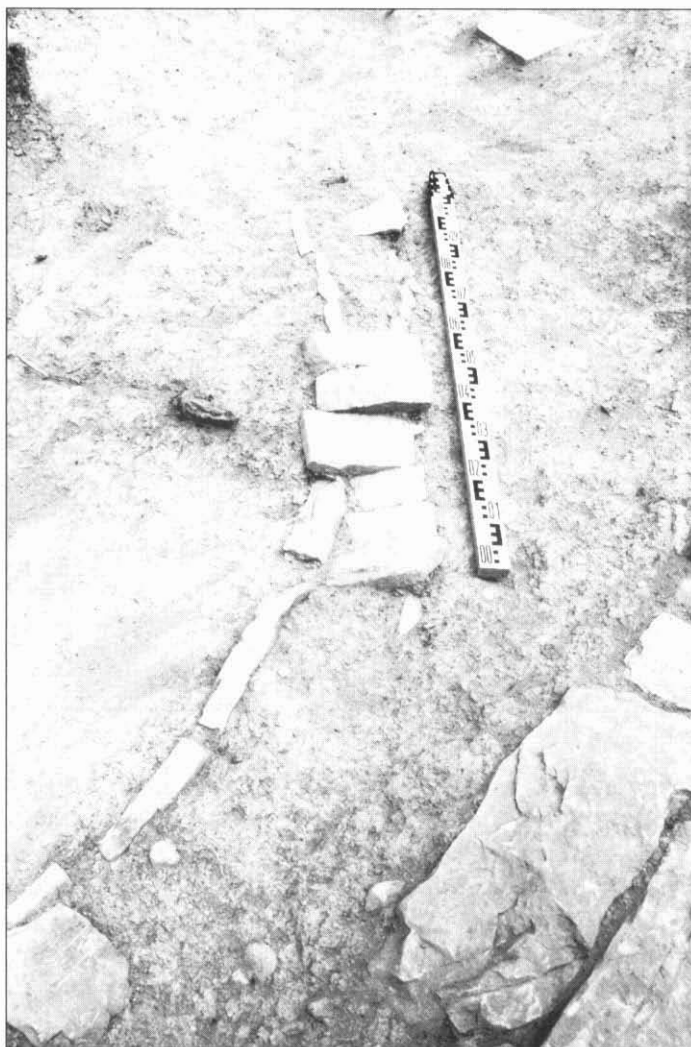

Fig. 7. Vista, des del sud, de la claveguera identificada a la zona sudoest del jaciment.

Fig. 9. Vista, des del nord, de la meitat nord de l'habitació 3 i de l'edifici A, on es pot observar la diferent orientació que segueixen els murs d'aquestes dues estructures.

Immediatament al nord de l'edifici A, i cobrint parcialment el mur UE 27, així com la sedimentació interna de l'habitació 3 (UE 18), es va documentar una acumulació de lloses i blocs de pedra (UE 26), col·locats intencionalment, de manera que alguns dels blocs formaven angle recte, coincidint amb l'orientació dels murs de l'edifici A (fig. 8). Desconeixem la funció d'aquesta disposició de pedres i, dissortadament, no en podem precisar la datació. No obstant, la seva posició estratigràfica suggereix una relació sincrònica i, tal vegada, funcional, amb l'edifici A.

Malauradament, en aquests moments no podem donar una informació més completa d'aquesta fase tardana del jaciment, l'estudi del qual es preveu que sigui finalitzat durant aquest any 1999.

4. Els materials mobles

Fonamentalment, es tracta d'objectes ceràmics de diversos tipus, i en menor mesura d'alguna peça de vidre, els quals responen al mobiliari usat pels habitants, tant ibèrics com romans, del jaciment, i que ens informen sobre les seves activitats diàries, sobretot relacionades amb el consum d'aliments. D'altra banda, aquests objectes ens serveixen per delimitar l'època concreta en què va ser habitat el jaciment, així com tenir coneixement del comerç que tenia lloc entre aquesta zona, la costa i altres indrets de la Mediterrània.

Pel que fa a l'hàbitat de l'ibèric tardà, hem agrupat les restes ceràmiques en tres grans conjunts: vaixel·la, ceràmica de cuina i contenidors.

1. Vaixel·la. Es tracta de les ceràmiques utilitzades per al servei i consum dels aliments (tant sòlids, com líquids), i per aquesta raó considerades com elements de cert preu. Al Coll Blanc n'hem pogut documentar de diversos tipus, que responen a produccions ceràmiques de procedències diverses. En primer lloc, tenim la vaixel·la de vernís negre Campaniana A -variant «clàssica-mitja», o vasos originaris de la península Itàlica, fabricats a la ciutat de Nàpols; amb tot i que no és possible identificar les formes concretes dels vasos, ja que només disposem de les parts inferiors (bases), sembla prou factible pensar en escudelles no gaire grans, destinades a l'ús individual, i que devien ser utilitzades tant per menjar com per beure (fig. 10, núms. 1 a 3). També procedent de la península Itàlica, i pertanyent igualment a la família de les ceràmiques de vernís negre, cal esmentar la presència de part d'una copa amb nanses, de la producció Campaniana B etrusca (forma CAMP-B 127)³. Un altre grup el formen els petits gobelets de la producció de Parets Fines (formes PAR-FIN 1-2), segurament procedents de la zona centreitàlica, i utilitzats com a recipients per al consum únicament de begudes (fig. 10, núms. 5 a 8).

³ Per les tipologies ceràmiques hem seguit els criteris emprats al Dicocer (Py 1993).

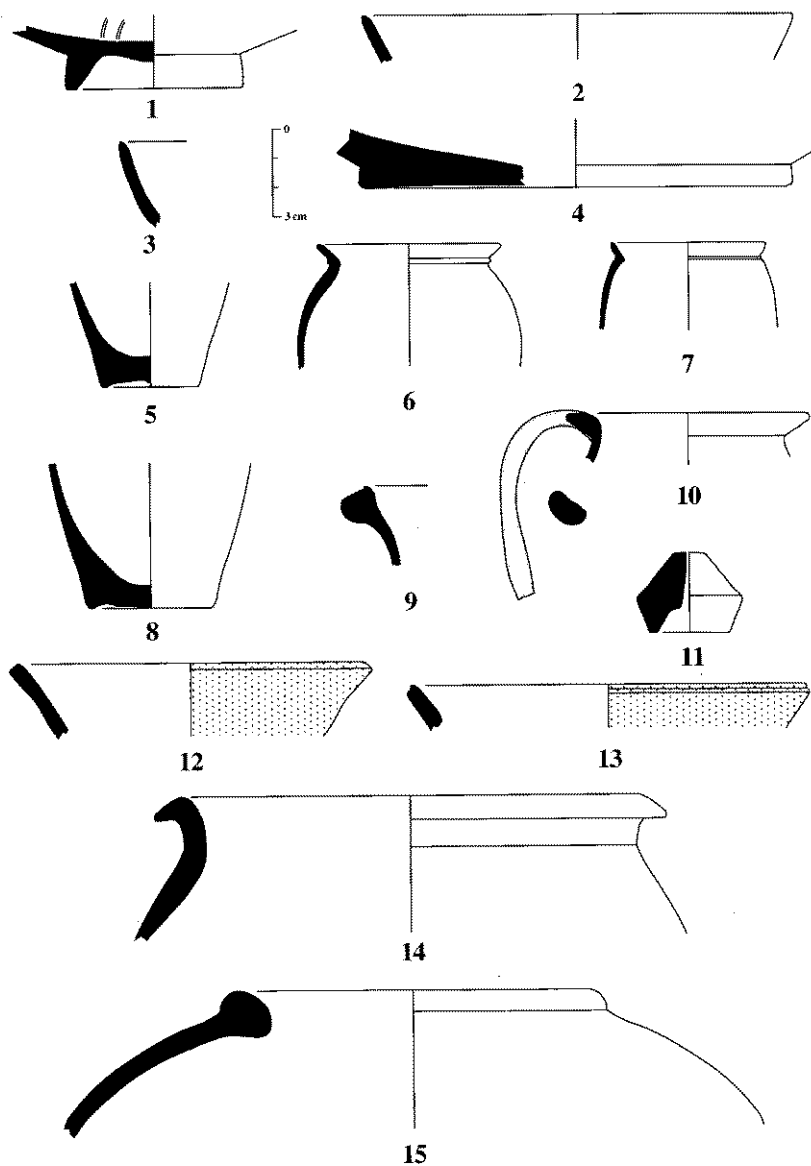

Fig. 10. Materials arqueològics procedents de la UE 3 (habitació 1) del jaciment del Coll Blanc: 1-3: ceràmica de vernís negre Campaniana A mitja; 4: morter italià; 5-8: ceràmica de parets fines; 9: ceràmica comuna ebusitana; 10: ceràmica grisa emporitana; 11: fusaiola; 12-13: ceràmica a mà; 14: ceràmica comuna ibèrica oxidada; 15: àmfora ibèrica.

En darrer terme, hi ha el grup de la ceràmica ibèrica a torn, de producció local-regional, tant oxidada (pasta taronja), com reduïda (pasta grisa). Quant al primer tipus, hem documentat diverses sèries d'escudelles de vora reentrant (formes COM-IB Cp1 i Cp6) (fig. 11, núm. 7 i 8), gerres per al servei de líquids (formes COM-IB Jr6) i càlats⁴ (fig. 11, núm. 3); alguns d'aquests vasos presenten decoració pintada a les parets exteriors, sempre de color marró-vinós i reproduint motius geomètrics (bandes, línies paral·leles, cercles i circumferències concèntriques, etc.). Entre el repertori de les ceràmiques reduïdes, trobem escudelles (forma COT-CAT Cp0), les típiques tasses bitroncocòniques d'una sola nansa (forma COT-CAT Gb5-6) (fig. 10, núm. 10; fig. 11, núm. 4), així com imitacions de formes de vernís negre (plat de la forma CAMP-A 36); tal com podem veure, doncs, la vaixel·la ibèrica ens ofereix un ric repertori que abasta vasos destinats tant al consum d'aliments sòlids, com al de begudes, i al servei d'aquestes.

2. *Ceràmica de cuina.* Són tots aquells atuells relacionats amb la transformació i manipulació dels aliments per tal de preparar-los per al seu consum. Dins aquest grup hem d'incloure les olles i gerres de perfil en «s» de producció local, grolleres, fetes a mà, tan freqüents en els jaciments ibèrics catalans; algunes d'elles presenten marques externes de contacte amb el foc, cosa que ens porta a considerar-les com a recipients destinats a la cocció dels aliments (preparació de guisats, potatges, farinetes, etc.). D'altra banda, la presència de morters (segurament d'origen italià) (fig. 10, núm. 4), també està documentada, i l'hauríem de relacionar amb activitats de mòlta del gra, així com d'elaboració i condimentació dels aliments (preparació de salses, lligar ingredients, etc.).

3. *Contenidors.* Dins d'aquest grup, hem de destacar les àmfores d'importació, majoritàriament itàliques o grecoitàliques⁵, procedents de la zona de la Campània, i que eren utilitzades per al transport del vi des d'aquesta part de la península itàlica; la seva presència no és gaire nombrosa, però com a mínim sí prou significativa com per indicar-nos que els habitants del Coll Blanc van ser consumidors d'aquesta beguda. També ha estat possible identificar restes d'altres contenidors amfòrics, probablement originaris de l'illa d'Eivissa.

Per finalitzar aquest grup, és obligat parlar de les àmfores ibèriques (fig. 10, núm. 15), segurament produïdes a la zona de la costa centremèridional catalana,

⁴O també anomenats «barrets de copa», ja que la seva forma s'assembla a la d'un barret d'aquestes característiques, però invertit. La seva funcionalitat i ús és encara objecte de debat entre els estudiosos, amb tot i que algunes de les hipòtesis més difoses apunten cap a contenidors destinats al servei enmagatzematge de mel, o fins i tot d'algun tipus de fruita.

⁵Ha estat impossible, per raó del seu estat fragmentari, definir-ne la tipologia exacta. Tanmateix, el perfil de la carena ens portaria a considerar que aquest conjunt d'àmfores podria incloure's en el grup de contenidors grecoitàlics (GR-ITA-LWe?).

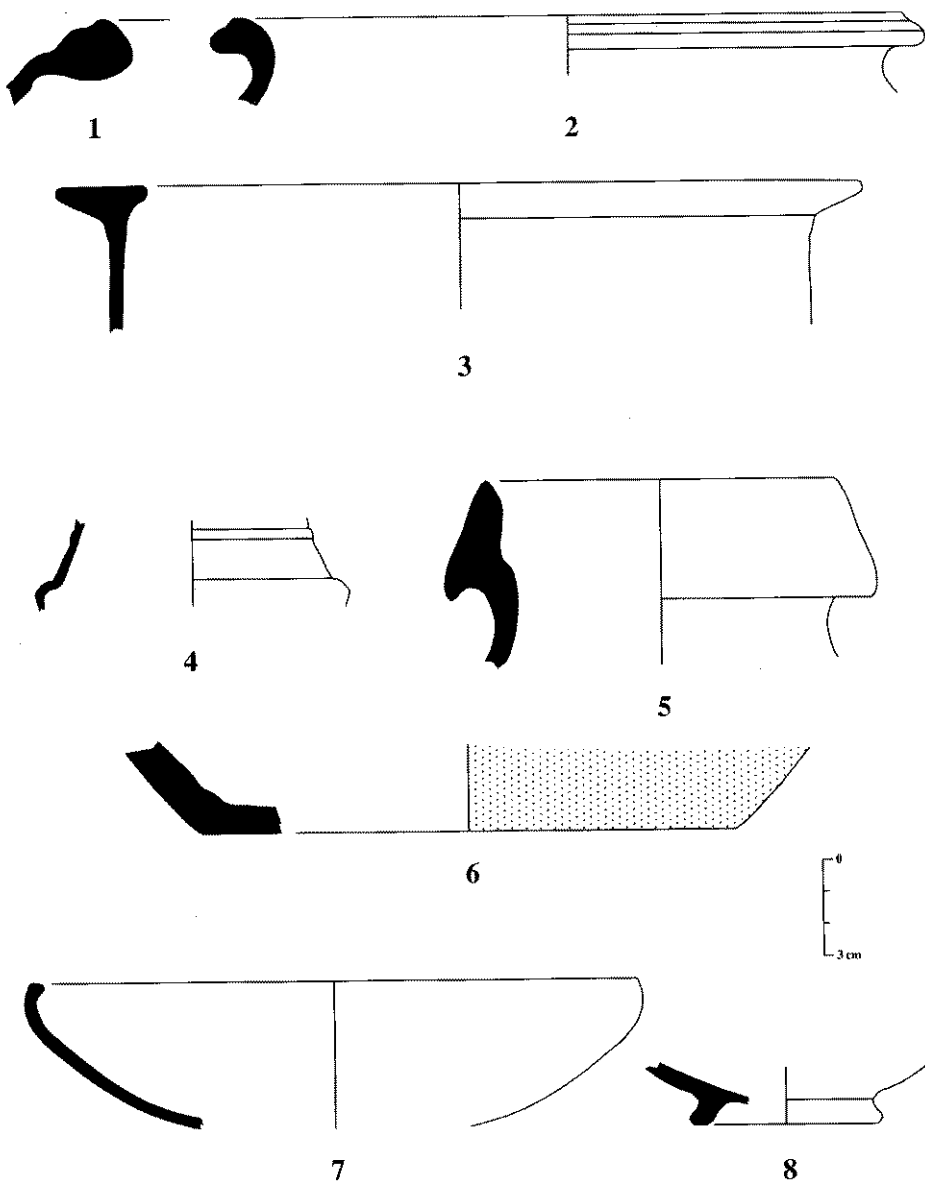

Fig. 11. Núms. 1 a 6: materials arqueològics procedents de la UE 1 (superficial zona de la claveguera) del jaciment del Coll Blanc: 1-3: ceràmica ibèrica oxidada; 4: ceràmica grisa emporitana; 5: àmfora imperial del cercle de l'estret; 6: ceràmica a mà. Núms. 7 i 8: ceràmica comuna ibèrica, procedent de l'UE 5 (habitació 2).

de les quals hem identificat diversos individus (formes A-IBE bd1d bd3d); amb tot i que el contingut d'aquestes àmfores roman incert, s'ha especulat amb possibles líquids (vi, cervesa, etc.) o bé sòlids (gra, salaons, fruita, etc.). Tanmateix, que contenen algun aliment sembla indiscutible. D'altra banda, existeixen també al jaciment altres contenidors d'emmagatzematge de ceràmica ibèrica, del tipus tenalla-gerra (forma COM-IB Jr0) (fig. 11, núm. 2).

En conclusió, el conjunt d'aquests materials, que no representen cap contradicció cronològica important i donen una idea força unitària dels objectes utilitzats, ens informen del període en què van deixar de ser utilitzats, i que es van convertir en part del jaciment arqueològic. Aquest moment d'abandó, cal situar-lo a les darreries del segle II aC.

En relació a la fase tardoromana, les restes materials són més escadusseres, i es redueixen a uns pocs vasos. De moment, i procedent de l'àrea superficial de l'edifici A, tenim documentades restes d'un parell de plàteres (forma AF-CUI 26⁶) de ceràmica de cuina africana, utilitzades com a atuells de servei (presentar i servir els aliments a taula), així com altres fragments informes amb solcs i superfície externa fumada (que podrien correspondre a cassoles (forma AF-CUI 197), destinades a la preparació i cocció dels aliments. Quant a vaixel·la fina, hem recuperat, també en superfície, alguns fragments corresponents a un bol amb restes de decoració impresa exterior de *terra sigillata* grisa paleocristiana, o d'alguna producció derivada (forma D-S-P 18C). A aquest conjunt, hauríem d'afegir-li restes de contenidors amfòrics africans i de la zona del cercle de l'estret (CE) d'època imperial, sense que hàgim pogut determinar-ne la forma.

Així doncs, pels materials relacionables amb aquesta fase tardoromana, es pot veure clarament que alguns dels béns adquirits i consumits pels habitants del Coll Blanc procedien majoritàriament del nord d'Àfrica, de la zona de l'actual Tunísia. Pel que fa a la seva datació de conjunt, resulta més extensa i perllongada en el temps, i ens parlen d'un moment força ampli, situable entre els segles III-V dC. No obstant, hem de tenir present que aquests materials provenen de nivells superficials, sense context; per tant, doncs, caldrà esperar l'excavació de l'edifici A per perfilar les datacions.

Per últim, cal esmentar la presència de restes corresponents a un vaset de vidre; segurament una petita *ampulla*, de parets molt fines i primes, de color verd olivaci, amb reflexos iridescents. En no disposar de la forma concreta (únicament restes d'una base), no podem oferir cap atribució respecte de la seva producció, origen o cronologia, tot i que les característiques tècniques semblen correspondre

⁶ Val a dir que aquesta plàtera també és present entre el repertori de la TS Clara A (CLAR-A 26); tanmateix, per les característiques tècniques que presenta, similars a les dels típics plats-cassola AF-CUI 23A i 23B, hem decidit incloure-les en aquest grup.

a les dels vidres d'època romana imperial; la seva ubicació estratigràfica tampoc resulta clarificadora, ja que prové de nivells superficials i associats a l'estructura que forma la UE 26, la funció de la qual no hem pogut determinar.

5. Atribució cronològica

Si bé les primeres intervencions en el jaciment van permetre de documentar un conjunt d'estructures del final del segle II aC, ja en la campanya de 1997 havíem detectat la presència de material tardà, en superfície, a la zona sud-oest del jaciment. L'excavació de 1998 va permetre de definir l'existència d'una fase posterior a aquest conjunt iberoromà, pertanyent a època tardoromana, datable a partir del segle III dC.

A la primera fase definida, la d'època iberoromana, correspon un conjunt constructiu del qual coneixem 3 habitacions orientades nord-sud (habitacions 1, 2 i 3), abandonat cap al final del segle II aC, però que sembla haver estat construït en dos moments, tal com es desprèn de l'estudi de la disposició dels murs en la zona de contacte entre les habitacions 2 i 3. En efecte, l'habitació 3 sembla haver estat bastida en un moment anterior a les altres dues, sense que puguem precisar més aquesta diferenciació temporal.

Quant a la segona fase, d'època tardoromana, ve representada per l'edifici A i, molt possiblement, l'estructura de lloses UE 26. Cal destacar, en relació a aquesta fase, l'existència d'un buit important en l'ocupació de l'hàbitat, així com la probable reutilització d'elements estructurals de la fase anterior en aquest moment tardoromà.

Un comentari a part ens mereix la problemàtica que presenta la claveguera i el seu reompliment intern; el material arqueològic recuperat en el sediment (UE 24), i que pertany al moment en què aquesta perdé la seva utilitat i s'omplí amb deixalles, ofereix un conjunt homogeni, sense intrusions, que en cap cas superaria una cronologia de primer quart de segle I aC (ceràmica ibèrica llisa i pintada, parets fines, àmfora itàlica). Així doncs, si bé l'estructura i direcció del traçat de la claveguera sembla presentar algun tipus de relació amb els murs de l'edifici A, el reompliment ens marca un clar moment d'amortització d'aquest element situable durant la primera fase del jaciment, és a dir, en època iberoromana. De moment, caldrà esperar futures intervencions a la zona oest del jaciment (actualment sense excavar), per aclarir i aprofundir en aquesta problemàtica.

6. Interpretació del jaciment

En l'estat actual de la nostra recerca sobre el jaciment del Coll Blanc, només podem plantejar una interpretació sobre les estructures corresponents a la fase més antiga d'aquest assentament, és a dir, les construccions de finals del període ibèric.

Aquestes construccions indiquen que el jaciment del Coll Blanc era, a finals del segle II aC, un nucli no gaire extens format per un mínim de tres habitacions col·locades en bateria. Immediatament a l'est i a l'oest d'aquestes tres habitacions, igual que al sud, el jaciment ha estat molt afectat per l'erosió, de manera que no podem saber si hi havia hagut altres construccions.

D'altra banda, al sud-oest de les tres habitacions esmentades s'ha documentat parcialment una claveguera, ocupant versemblantment un espai descobert, la qual cosa indica l'existència de treballs col·lectius d'evacuació de les aigües.

Les habitacions documentades, com hem dit, estaven construïdes amb potents murs de pedra acabats amb paraments de terra. Pel que fa a les cobertes, no se n'ha identificat cap resta, però devien estar elaborades (com és ben conegut per altres assentaments del període ibèric) a base d'un embigat de fusta sobre el qual es dipositava un encanyissat recobert d'una capa de fang barrejada amb palla. Cal esmentar que, tot i la cronologia tardana d'aquest assentament dins el període ibèric i l'abundància de materials ceràmics de producció romana, les tècniques de construcció emprades són típicament ibèriques, i pot ser significatiu, en aquest sentit, la total absència de teules en el sistema de cobriment. La teula, introduïda pels romans, és coneguda en altres assentaments ibèrics catalans de cronologia semblant: així, a Burriac -Cabrera de Mar, Maresme- (Benito et al. 1985, p. 21) i a Can Balençó -Argentona, Maresme- (Codex, 1992, p. 164 i seg.), l'ús de la teula es documenta des del 150 aC i, a l'Argilera -Calafell, Baix Penedès-, en el darrer quart del segle II aC (Sanmartí, Santacana, Serra, 1984, p. 16 i seg.).

En cap de les dues habitacions excavades s'ha identificat la porta d'accés. No obstant, creiem que les portes devien estar situades al costat sud. Recordem que el mur nord, en el qual no s'ha identificat cap obertura, és el més ben conservat i presenta un alçada de diverses filades. No podem imaginar-hi, doncs, la presència d'una porta. Per una altra part, el mur de tanca meridional ha desaparegut a l'habitació 2 i es conserva molt malament a la 1. És en aquest mur on suposem que hi havia les portes, la qual cosa sembla lògica si tenim en compte que és l'orientació que millor permetria l'aprofitament de la llum del sol.

Les habitacions 1 i 2, que han estat totalment excavades, no han proporcionat agençaments que permetin una atribució funcional clara, ni com a hàbitats ni com a recintes de magatzem o treball. Els materials arqueològics recuperats han estat escassos, i es tracta en la seva major part de ceràmiques, estant presents tant la vaixel·la com les àmfores. També s'ha documentat una fusaiola a l'habitació 1 (fig. 10, núm. 11), instrument per filar relacionable amb la funció d'hàbitat. Entre els objectes mobles, un dels elements que manquen són els molins, utilitzats per elaborar la farina i normalment presents en ambient domèstic. Cal pensar, però, que la funció d'aquests darrers elements podria haver estat substituïda per morters,

dels quals sí que en tenim exemplars. L'escassetat del material arqueològic a l'interior de les habitacions té una explicació molt clara, i és que l'assentament no va ser destruït de forma violenta (saqueig, incendi...), sinó que va ser abandonat de manera lenta i premeditada, és a dir, que els seus habitants van poder endur-se tots els objectes que encara estaven en bon estat, deixant només alguns atuells inservibles, com objectes trencats o malmesos.

L'absència d'estructures domèstiques documentades (llars, forns o altres) és més difícil d'explicar. No oblidem, però, que la part sud de les habitacions ha desaparegut pràcticament i que, en el cas de les estructures de combustió, és en aquesta zona on haurien estat col·locades (a prop de la porta, per facilitar l'evacuació dels fums). Cal considerar la possibilitat, doncs, que aquestes estructures hagin estat, com els murs i una part de la sedimentació interna de l'assentament, destruïts per l'erosió.

Quant a la identitat de la població que vivia a l'indret, ja hem esmentat que eren culturalment i ètnicament ibèrics. Es tractava amb tota probabilitat d'unes poques famílies d'agricultors, que aprofitant els camps circumdants, la proximitat d'una font d'aigua per a l'activitat domèstica i els conreus, van establir-se a la banda sud d'un petit promontori a recer de la tramuntana i orientat a ponent. Ni les cases conservades ni els objectes que s'hi han trobat ens permeten de pensar que fos una pagesia rica, si bé degueren gaudir de certa prosperitat, ja que van poder adquirir productes d'importació, que arribaven als mercats locals o carretejats fins allà per petits comerciants. En aquest sentit, no és solament la vaixela, que hem de tenir en compte, sinó també el contingut dels envasos: oli, vi, mel, salaons,...

Tot i la migradesa de les troballes efectuades en aquest jaciment, el seu estudi és important per diverses raons. En primer lloc, perquè el poblament ibèric a la Baixa Segarra és molt mal conegut fins al moment, de manera que el Coll Blanc és el primer assentament ibèric objecte d'una recerca programada i continuada, i constitueix, esperem, el primer pas per començar a conèixer el poblament ibèric a la zona. En segon lloc, perquè el poblament del període ibèric tardà o iberoromà és, en general, molt mal conegut a Catalunya, i coneixem molt pocs assentaments d'aquesta cronologia. Per últim, l'existència d'una ocupació d'època tardoromana sobre el mateix lloc de l'establiment ibèric el fa doblement interessant, ja que ens permetrà d'estudiar les diverses formes d'utilització del lloc al llarg del temps. L'excavació de l'edifici A precisarà la importància i el significat d'aquesta ocupació del Coll Blanc en època tardoromana.

Bibliografia

Benito et al. 1985 - BENITO (N)., BURJACHS (F)., ESPALADER (M.M.), DEFAUS (J. M.), MOLINA (M.): «Les excavacions al poblat ibèric de Burriac (Cabrera de Mar, el Maresme) durant l'any 1984. Resultats preliminars i noves dades estratigràfiques», *Tribuna d'Arqueologia 1984-1985*, pàg. 15-23.

Codex 1992 - CODEX SCCL: «Excavacions a l'autopista A-19, variant de Mataró. Tres exemples del poblament del Maresme: de l'ibèric Ple a la romanització», *Laietània*, 7, pàg. 157-189.

Py 1991 - PY (M.) (dir.): «Dicocer, Dictionnaire des Céramiques Antiques (VIIème s. av. n. è. - VIIème s. de n. è.) en Méditerranée nord-occidentale (Provence, Languedoc, Ampurdan)», *Lattara*, 6.

Sanmartí, Santacana, Serra 1984 - SANMARTÍ (J.), SANTACANA (J.), SERRA (R.): «El jaciment ibèric de l'Argilera i el poblament protohistòric al Baix Penedès», *Quaderns de Treball*, 6. Barcelona.